

MAREA UNIRE ȘI IMPERATIVUL ACCELERĂRII CIVILIZAȚIEI ECONOMICE

DE

NATALIA SIMION și IOAN SAIZU

Odată înfăptuită, Marea Unire a pus în fața României sarcini fundamentale fără precedent, pe plan economic, politic, social și cultural-artistic, toate purtând caracter de imperativ nu numai raportate la procesul de refacere a ceea ce prima conflagrație a distrus, dar și pentru a pune în valoare maximă potențele rezultate din actul de la 1 Decembrie 1918. În plan economic, necesitatea prioritară consta în integrarea și sudarea elementelor comune într-un organism unitar funcțional¹ care să îngăduie accelerarea civilizației în spațiul românesc.

Îngemănate, cele două cerințe obiective (integrarea și refacerea), de care depindea dezvoltarea ulterioară, devenea posibilă doar prin promovarea pârghiilor de ordin material, tehnic, financiar și uman. România se afla, cu adevărat, la mare răspântie economică și financiară. Fără găsirea soluțiilor în vederea refacerii și a dezvoltării, ea risca - după cum precizase cu temei Virgil Madgearu - să-și piardă independența economică și să-și pericliteze succesele politice² și aceasta pentru motivul esențial că valorificarea intensivă a avuțiilor solului și subsolului reclama eforturi materiale, financiare și umane incomparabil mai mari și mai diversificate decât în trecut.

Imperativul accelerării civilizației economice devenea cu atât mai presant pentru România, cu cât, pe de o parte, primul război mondial a făcut dovada că statele care n-au știut să se organizeze în plan economic au avut de suferit, iar, pe de altă parte, după încheierea conflagrației, popoarele s-au angajat într-un demaraj în

¹ Victor Axenciuc, *Unificarea organismului economiei naționale și refacerea economică postbelică a României*, în Rdl, XXX, 1977, 5, p. 932.

² Virgil Madgearu, *Măsuri financiare extraordinare*, București, 1921, p. 2.

procesul de producție, de circulație și de consum fără corespondent în trecut³. Generația care adusese la biruință ideea de unitate națională a dorit să facă un pas decisiv printr-un progres diversificat, direcționând România spre un *ideal constructiv prin excelență, culturalizator și civilizator prin esență, productiv prin scop*⁴, ideal imposibil de atins fără a considera ca imperative soluțiile necesare. Aceasta însemna că profilul economic și instrumentarul de înfăptuire din epoca modernă trebuiau în mod radical modificate.

O dezbatere asupra acestor chestiuni nu a întârziat să apară la nivelul structurilor politice și științifice⁵, dezbatere considerată de unii ca fiind mai importantă din rațiuni practice decât teoretice⁶. Dezbaterea și aplicarea soluțiilor menite să asigure accelerarea civilizației economice nu puteau pleca de la alt punct decât acela al organizării mai întâi a tuturor activităților, organizare care ea însăși purta caracter imperativ. După Marea Unire - subliniase cu dreptate Gr. Antipa - România s-a aflat "în fața celei mai importante probleme ce i s-a prezentat vreodată, aceea a organizării noului său stat și a stabilirii liniilor mari a dezvoltării sale în viitor"⁷. Așijderea lui, C. Rădulescu - Motru a fundamentat teza că "știința organizării ar trebui să stea în fruntea tuturor științelor politice și să fie cea dintâi aplicată"⁸.

Cu alte cuvinte, o atare problemă fundamentală, care trebuia să asigure poporului cele mai favorabile condiții de existență și de propășire, nu se putea rezolva prin improvizatii geniale și inspirații de moment, ci "printr-o muncă intensă bazată pe știință și pe învățămintele ei"⁹. Din acest considerent s-a extins stăruitoarea convingere de a stabili în procesul accelerării civilizației economice

³ I. Saizu, Al. Tacu, *Europa economică interbelică*, Iași, 1997, *passim*.

⁴ M. Mușat, I. Ardeleanu, *România după Marea Unire*, II, 1, București, 1986, p. V și urm.

⁵ Natalia Simion și Ioan Saizu, *Judecăți în favoarea modernizării României după Marea Unire*, în AIIAI, XXV, 1988, 2, p. 117-126; M. Todosia, I. Saizu, *Cultură și economie. Puncte de vedere din perioada interbelică*, Iași, 1986, *passim*.

⁶ D. Chirot, *Neoliberal and social democratic theories of development*, în *Social change in Romania, 1860 - 1940*, Berkeley, 1978, p. 31.

⁷ Gr. Antipa, *Problemele evoluției poporului român*, București, 1919, p. V.

⁸ C. Rădulescu - Motru, *Apel la organizare către intelectualii dinăuntrul și afara partidelor*, în "Buletinul Institutului Român de Organizare Științifică a Muncii", I, 1927, 4, p. 50.

⁹ Gr. Antipa, *op. cit.*, p. V.

un raport matematic între știință și politică, raport cu atât mai necesar, cu cât, în opoziție cu factorii politici, ale căror programe exprimau anumite categorii de interese, "numai omul de știință, având ca unică preocupare cercetarea și expunerea obiectivă a adevărului, este singurul care are îndatorirea de a îndeplini astăzi acest rol important"¹⁰.

Un asemenea raport matematic în vederea accelerării civilizației economice se impunea și pentru faptul că actul de la 1 Decembrie 1918 și consecințele lui au coincis cu momentul în care, în Occident, metodele moderne aplicate în economie cuceriseră însemnate poziții, trecându-se de la stadiul aplicării restrânse în cadrul unei singure unități de producție (fabrică, exploatare agricolă etc.) la practicarea lor la scară națională. Consolidarea Marii Uniri și prin accelerarea civilizației economice nu putea decât să sporească interesul pentru noile mentalități, care, în fapt, contribuiau la rezolvarea problemelor societății potrivit cerințelor timpurilor moderne. De aici, dorința de a căuta și de a găsi - după cum spunea G. Tașcă - forma de activitate rațională corespunzătoare idealului de sporire a producției¹¹.

Accelerarea civilizației economice nu putea fi lăsată în afara chibzuinței, a spiritului gospodăresc, mai cu seamă că existau atâtea dovezi că în toate ramurile exista o risipă de materiale și cheltuieli inutile, de energie, păgubitoare pentru toate categoriile de agenți social-economici. Altfel spus, sporirea dinamicii civilizației economice cerea, cu adevărat, în condițiile înmănuncherii laolaltă a tuturor energiilor și avuțiilor, nu numai organizare, ci și cadre temeinic pregătite, elan și vitalitate fără precedent, care să acționeze în spiritul mentalităților moderne; însăși conduita față de muncă se cerea modificată în sens calitativ și în chip radical.

Strălucitoarea teză a gândirii românești, anume ca în luarea deciziilor pentru accelerarea civilizației economice știința să coopereze cu factorul politic sau să-l substituie când acesta se dovedea incompetent, nu era cu totul nouă în timp, de vreme ce și până la actul de la 1 Decembrie 1918 s-a cerut ca România să dețină și o constituție economică, după cum posedea una politică¹², ceea ce denotă o admirabilă cutezanță în gândire și în intenție.

¹⁰ *Ibidem*, p. VI.

¹¹ G. Tașcă, *Producțiunea și organizarea muncii*, în *BIEA*, IV, 1925, 5, p. 382 - 384.

¹² C.D. Dissescu, *Discursuri parlamentare. Sesiunea din 1903 - 1904*, București, 1904, p. 28.

Faptul nu era cu totul nou nici *în spațiu*, de vreme ce datoriile științei față de civilizația economică erau la modă și în alte state, unde - după cum remarcase cu justete D. Gusti - "munca intelectuală a fost chemată după război să lucreze alături de munca manuală la refacerea lumii"¹³.

În vederea accelerării civilizației economice, în baza tezei că manifestările pe un asemenea plan nu sunt fenomene cu apariție întâmplătoare, ci componente ale societății, care-i pot asigura triumful sau pieirea, că prosperitatea depindea de dezvoltarea tuturor sectoarelor, s-a cerut imediat după Marea Unire să se fixeze și la noi o politică chibzuită, modernizatoare, spre a obține nu numai protecția avuției naționale, ci și valorificarea ei cât mai intensă și cât mai diversificată.

Era convingerea formulată și de institutele create în scop de studiere a potențialului material și uman, ca și a posibilităților de aplicare a soluțiilor, anume că România nu trebuia să aștepte "în liniște", sau să lase economia să evolueze "de la sine", în primul rând pentru faptul că orice bogăție era apreciată atunci, mai mult ca oricând în trecut, în lumina valorii ei internaționale. "*Problemele economice ale țării noastre - subliniase Gr. Antipa - nu mai pot fi, dar, nici ele judecate decât din punctul de vedere mondial și al rolului ce-l are această țară a-l îndeplini în producția și comerțul mondial*"¹⁴.

Implicarea deplină în rezolvarea tuturor problemelor care puteau spori ritmul civilizației economice atestă că ceea ce numim astăzi știință a conducerii nu reprezintă ceva cu totul nou sub raport teoretic și practic, ci o preocupare mai veche, preluată și ridicată după 1 Decembrie 1918 la statut de imperativ, de dinamism și de rigoare. O atare conduită asigura utilizarea maximă și optimă a bogățiilor și a energiilor, fapt posibil prin aplicarea legilor vieții economice, în raport de necesități hotărâtoare, fără spirit de imitație. Doar asemenea pârghii îngăduiau întrecerea cu alte popoare "pentru a nu fi înlocuiți pe pământul nostru și excluși de la viața și civilizația vremii"¹⁵.

Imperativul civilizației economice reclama, totodată, o cultură economică larg difuzată în opinia publică, exprimată de caracterul obligatoriu al "*intelectualizării progresive a vieții economice*", de

¹³ D.Gusti, *Opere*, III, București, 1970, p. 261.

¹⁴ Gr. Antipa, *op. cit.*, p. 298.

¹⁵ I.N. Angelescu, *Politica economică a României*, București, 1919, p. 22.

"*intelectualizarea efortului fizic uman*", ca o lege a maximului de rezultat pe baza efortului minim, fără pierderi materiale și financiare, lege care, căpătând perspective largi odată cu ridicarea organizării științifice la rangul de factor de transformare, să determine ca devenirile raționale "să precumpănească în istorie față de hazardul resorturilor individuale"¹⁶. În atare chip, accelerarea civilizației economice, ca nevoie fundamentală a statului român după Marea Unire, trebuia plasată, cu tot instrumentarul material și uman, pe primul plan, căci opera de refacere postbelică și, apoi, de avânt diversificat revendica nu trudă cu orice preț, ci "*muncă individual inteligentă și colectiv organizată*"¹⁷.

Pe această trebuință s-a impus teza coordonării economiei naționale, teză care, conjugată cu întărirea, fără a se ajunge la exces, a rolului intervenționist al statului și cu influența ideilor despre planificare¹⁸, a cerut o opțiune deschisă pentru regimul aplicabil procesului de accelerare a civilizației materiale, capabil să ateste lumii întregi "o țară de muncă intensă și pricepută"¹⁹.

Socotindu-se responsabili față de destinul avuției naționale, față de modul ei de valorificare și de conservare, oamenii de știință au relevat cu mai multă tărie decât partidele politice că accelerarea civilizației economice pune în prima linie a preocupărilor acceptarea unor forme superioare de organizare la scară națională. Cu alte cuvinte, nu numai coordonare, dar și stabilirea unor programe, chiar planuri generale și pe departamente de lucrări, alcătuite pe baze solide, pentru o perioadă mai îndelungată, planuri care, odată fixate, să rămână un *vade mecum*, partidele de guvernământ netrebuind să aibă alte pasiuni decât de a se întrece în opera de înfăptuire.

Astfel, Gr. Antipa a recomandat chiar în anul Marii Uniri crearea imediată a unei Administrații Speciale a Economiei Naționale, care să răspundă nevoilor presante de organizare perfectă a producției și a muncii, punerii în valoare a bogățiilor, structurării

¹⁶ Chr. Petrescu, *Considerațiuni pentru o nouă știință economică*, București, 1936, p. 21.

¹⁷ M. Manoilescu, *Rostul și destinul burgheziei românești*, București, 1942, p. 123.

¹⁸ Natalia Simion, Ioan Saizu, *Pledoarii în favoarea dezvoltării în regim planificat a agriculturii României*, în CAM, 1984, 4 (68), p. 144 - 146 ; I. Saizu, *Carierea conceptului de plan în România (perioada interbelică)* în AIIAI, XVIII, 1981, p. 117-150.

¹⁹ N. Vasilescu - Karpen, *Trebuie să rămânem o țară eminentemente agricolă?*, în "Buletinul Asociației Generale a Inginerilor din România", XV, 1933, 12, p. 461.

comerțului, satisfacerii consumului intern și asanării financiare²⁰. Era vorba de un organism care trebuia să concentreze specialiști din toate ramurile de activitate.

Revenind în 1923 asupra aceleiași necesități Antipa a propus constituirea unui Oficiu Special al Economiei Naționale, cu îndatorirea de a studia, coordona, sistematiza și armoniza activitatea tuturor departamentelor și a factorilor de producție interesați, de a fixa direcțiile și măsurile necesare, de a supraveghea executarea lor, pentru ca accelerarea civilizației economice să demareze efectiv și eficient.

Iată de ce, în același scop, N. Titulescu a stăruit încă din 1921 pentru un program de activitate economică pe durata a șapte ani, program stabilit în toate direcțiile și, pe cât posibil, prin acordul tuturor partidelor. Organizațiile politice urmau a fi obligate - revendica și P.N. Panaitescu - să se pună de acord și să înțeleagă că "o dezvoltare și un progres economic cer continuitate..., să convingă că această continuitate nu se putea obține decât atunci când se va lucra după un plan economic bine chibzuit și, toate împreună, să fie datoare a lua parte la alcătuirea și la înfăptuirea lui"²¹.

Cu alți termeni, un plan economic general urma să se sprijine pe un plan politic de succesiune, fără o modificare de la un guvern la altul, ori de la un titular la altul ; numai prin echilibrul elementelor constitutive, economice și psihice, precum și al celor normative, politice și juridice se putea asigura conservarea și funcționalitatea. Era un semn bun, în conformitate cu timpul și cu cerințele fundamentale care aspirau la organizarea întregului, nu încercări sporadice, fără legătură, risipitoare de mijloace și de energii; era o formă de apărare a intereselor superioare și de dinamizare a activităților economice în procesul civilizator.

Accelerarea civilizației economice după Marea Unire a fost înțeleasă și judecată nu numai ca întreg, ci și pe compartimente, ca factori constitutivi. În agricultură, care păstra statutul de ramură predominantă, preocupările de eficientizare au fost considerate cu atât mai necesare, cu cât un complex de factori internaționali, obiectivi și subiectivi, au impus creșterea producției agricole mondiale, rolul important jucându-l aplicarea metodelor științifice de

²⁰ Gr. Antipa, *Necesitatea înființării unei organizații a economiei naționale*, București, 1918, p. 11.

²¹ P.N. Panaitescu, *Nevoia de o cultură economică*, în CvL, LVII, 1925, ianuarie, p. 61.

cultivare a plantelor, extinderea tehnicii, stimularea activităților proprii în statele importatoare.

În asemenea condiții, noi probleme au fost puse și agriculturii românești. G. Ionescu - Șișești și N. Iorga remarcaseră cu dreptate în 1921 că România se afla într-o etapă când agricultura trebuia așezată pe baze solide, nu numai pentru nevoile prezentului, ci și ale viitorului²². Chestiunea esențială consta în "lucrările care să sporească în mod serios productivitatea pe unitate de suprafață"²³, fapt posibil prin imprimarea caracterului intensiv al agriculturii, prin tehnicizare, zootehnicizare și conducerea tuturor compartimentelor după principii științifice.

În mod similar s-a vorbit de rentabilitate, considerată drept cheia de boltă a producției agricole și soluția în creșterea produsului social și a venitului național, în ridicarea standardului de viață a țărănimii. De aici și ideea că nici o investigație destinată să descopere noi metode de producție nu putea fi socotită cu valoarea practică fără a fi fost bazată pe criteriile de rentabilitate.

Caracterul intensiv - ca expresie a civilizației economice - cerut imperativ de condițiile de după înfăptuirea Marii Uniri a impus ca mărirea producției să fie obținută în primul rând prin organizarea și înzestrarea micii proprietăți. Realitatea că în România, ca și în alte state europene, predomina gospodăria țărănească, datoare să sporească cu orice preț randamentul la hectar, trebuia luată în seamă în structurarea exploatațiilor și a muncii, în elaborarea și aplicarea teoriei. Cultura intensivă era - arăta pe bună dreptate N. Cornățeanu²⁴ - nu un produs al bunului plac, ci o cerință presantă, o rezultată sau un vector al evoluției, expresia unor măsuri politice chibzuite și a unor metode moderne aplicate, un efort continuu și sistematic prestat cu competență de agricultori.

Nu e de mirare, așadar, că, după reforma agrară, civilizația economică râvnită în plan agricol a fost asaltată de factorii politici și științifici, care, în genere, pornind de la aprecierea că, în mare, problema pământului a fost definitiv rezolvată, au stăruit, diferențiat

²² Marin Drăcea, Gh. Ionescu - Șișești, *Legătura dintre exploatarea agricolă și cea silvică*, București, 1921, p. 30 ; Gh. Buzatu și I. Agrigoroaiei, *N. Iorga și marea răscoală a țaranilor din 1907, în 1907 în perspectivă istorică*, Iași, 1988, p. 201 - 207.

²³ I.G. Vidrașcu, *Sporul bogățiilor agricole și domeniile ale țării*, București, 1927, p. 11.

²⁴ N. Cornățeanu, *Condițiile pentru intensificarea agriculturii românești*, București, 1943, p. 49.

însă, pe necesitatea înlocuirii politicii agrare cu una agricolă. În numele noilor orientări au vorbit: țărăniștii, când reclamau "reechilibrarea" politicii de investiții în așa mod încât grosul capitalului să fie îndreptat spre finanțarea agriculturii și a industriilor prelucrătoare de produse agricole; liberalii, care au cerut creșterea cantitativă și calitativă a producției printr-o măsură severă de raționalizare a cheltuielilor; iorghiştii, când au stipulat întărirea proprietății țărănești și pregătirea ei pentru o cultură intensivă care să permită refacerea exportului; național-țărăniștii, când au propus creșterea după metode științifice a animalelor și aplicarea unui plan de practicare intensivă a producției și a desfacerii²⁵. Imperativul a figurat, chiar de timpuriu, și în stânga vieții politice prin prevederea măsurilor în stare să ducă la o agricultură intensivă prin introducerea de noi metode de lucru și de cultură, potrivit progresului tehnic și condițiilor pieții interne și mondiale.

După cum ușor se poate constata accelerarea civilizației economice a fost intuită prioritar prin teza că aplicarea legiurii agrare imediat după Marea Unire a dat naștere la o problemă cu caracter economic și tehnic, de intensificare a producției, problemă care, în viziunea unora, se confunda cu însăși dezvoltarea economică a țării. Era vorba, altfel spus, de un imperativ care, spre a fi împlinit, revendica mari investiții, modernizarea și raționalizarea inventarului viu și mort, rezolvarea problemei irigațiilor și ameliorarea terenurilor inundabile.

Față de toate aceste laturi, unii oameni de știință au adus în discuție că accelerarea civilizației economice la nivelul agriculturii nu putea avea loc fără piesa principală - omul. G. Ionescu - Șișești era întrutotul încredințat că procesul trebuia să pornească de la om, fără de care orice sacrificiu devenea zadarnic. Aceasta însemna învierea energiei umane, luminarea lucrătorului agricol, sporirea încrederii și a spiritului de solidaritate; cu alte cuvinte, un proces de instruire și de educație²⁶.

Țăranul trebuia ajutat și determinat să gândească în spiritul civilizației economice, adică să vadă în propria lui gospodărie un mijloc de valorificare a muncii, de înzestrare și de conducere a ei cât mai rațional, în raport de condiții naturale și de conjuncturi. Această preocupare teoretică a fost obsedantă nu numai pentru

²⁵ Natalia Simion, Ioan Saizu, *Pledoarii în favoarea...*, p. 144 - 146.

²⁶ G. Ionescu - Șișești, *Educația agricolă a satului*, București, 1930, p. 40.

perioada imediat următoare Marii Uniri, ci pe tot interstițiul dintre cele două conflagrații mondiale ale secolului.

Din punct de vedere practic, toate categoriile de producători rurali s-au străduit să modernizeze propriile exploatari și să realizeze o cultură intensivă. Dacă progresul a fost, în ansamblu, lent faptul s-a datorat în mod constant neîndestulării cu capital a gospodăriilor (într-o anumită perioadă și scumpirii creditului), nu producătorilor²⁷.

Dar civilizația economică la nivel rural nu putea fi accelerată după Marea Unire câtă vreme nu se asigura și o proporție rațională de suprafață păduroasă, câtă vreme interesul științific, modern și eficient nu acționa cu putere și în sectorul silvestru. Chestiunea, cucerind tot mai mulți aderenți, a atras pe baricadele disputei teoretice factorii politici și științifici. Pentru mulți însă, îndeosebi politicieni, "noțiunea de pădure e ceva vag, fapt care îi determină ... a nu avea nici cel mai elementar respect de această avuție"²⁸. La început, mențiunile programatice au fost precumpănitoare în stabilirea rostului pădurilor și a islazurilor comunale în contextul efortului de rezolvare a problemei agrare, prescripțiile privind valorificarea superioară a aurului verde fiind mai mult deductive.

Cu timpul, imperativul civilizației economice în sectorul silvic a câștigat enorm de pe urma exprimării cu fermitate a îndatoririlor profesionale și patriotice ale slujitorilor tehnicii și științef, angajați în draparea gândirii cu teze fortifiante. La rândul-i, corpul silvic a depus un efort fără precedent pentru "a zidi" convingerea pentru o strictă conservare, refacere și valorificare rațională a fondului silvestru în ideea firească de a răspunde tuturor nevoilor industriei și satisfacerii consumației, fără temere de epuizarea acestei avuții.

Oricare a fost pledoaria, ca direcție și esență, gospodăria silvică trebuia clădită după criteriile științifice, pe ceea ce disciplina în sine numește *principiul permanenței* sau al *raportului susținut* pentru ca prin valorificarea rațională a pădurilor să rezulte în mod obligatoriu acțiunea armonioasă a atributelor ei fizice și sociale. Problema consta, deci, în "a căuta ca fiecare porțiune cât de mică ... să fie pusă în stare de a da prin exploatare sau prin cultură

²⁷ D. Șandru, *Creditul agricol în România (1918 - 1944)*, București, 1985, p. 172.

²⁸ M. P. Florescu, *Pădurile României*, București, 1925, p. 2.

rațională și sistematică maximul și optimul de producție și de rentabilitate"²⁹.

Revelatoare pentru înțelegerea nevoii de civilizație în atare domeniu este și teza că, indiferent de natura proprietății și de forma întreprinderii, trebuia să câștige preponderență, chiar exclusivitate, specialiștii față de elementele eterogene sub raport profesional, fără chemare sacră pentru pădure; revelatoare era și nevoia declanșării unei acțiuni culturale la nivelul întregii națiuni, având ca țel final nașterea și dezvoltarea conștiinței silvice, ca necesitate imperioasă, știut fiind că "nu din spirit de castă ori sectarism profesional *silvicultorii duc o luptă vie*, de fiecare zi, pentru luminarea atât a sferelor de jos ale nației, unde ignoranța e adesea firească și mai puțin vătămătoare, dar mai ales a sferelor de sus, conducătoare, unde ignoranța este conștientă și voită, săvârșind adevărate <<crime naționale>>"³⁰.

Numai suma soluțiilor legislative, financiare, tehnice și administrative a fost considerată a fi capabilă să ajungă la postulatul de maximum de producție cu minimum de cheltuieli, postulat care reprezenta, în fapt, idealul civilizației economice.

Gratie Marii Uniri, politiciii protecționiste și cadrului juridic creat pe fundalul teoretizării necesității sporirii valorificării superioare a avuțiilor și a forței de muncă fizice și intelectuale s-a putut pleda cu statornicie și cu eficiență pentru propășirea industriei, de care atârnau în măsură covârșitoare binefacerile civilizației economice.

Inițial, imperativul a derivat din cel puțin două considerente: chiar cu potențialul economic antebelic refăcut, România se afla în urma a ceea ce trebuia și era obligată să fie spre a nu cădea în ierarhia națiunilor; obiectivul independenței obliga ca, pe fondul agricol al trecutului, să se clădească după 1 Decembrie 1918 un sistem industrial capabil să o atragă în ritmul și în categoria statelor dezvoltate. Efortul nu trebuia, în consecință, mărginit la refacerea a ceea ce războiul a distrus, ci direcționat după parametri moderni, singurii care puteau accelera civilizația economic în spațiul românesc.

Oricare a fost demonstrația privind rolul industriei în accelerarea civilizației economice, în stabilirea ierarhiei ramurilor,

²⁹ Gr. Antipa, *Problemele evoluției poporului român...*, p. 191.

³⁰ C. Cristea, *Rolul pădurilor în economia și apărarea națională*, București, 1934, p.7.

doi coeficienți s-au cerut³¹ a fi precumpănitori: al valorificării, care releva nivelul intensității prelucrării, apreciindu-se pe drept cuvânt că, cu cât un asemenea coeficient era mai mare, cu atât se făcea dovada creșterii contribuției industriei la "înnobilarea" materiilor prime și la sporirea bunurilor materiale care reflectau civilizația economică a societății; al participării naționale, care punea în evidență cota deținută în fiecare compartiment de capitalul, forța de muncă, experiența și implicarea în conducere a elementului autohton. Era imperios necesar - declarase cu temei Dragomir Hurmuzescu în 1920 - de multă producție și, deci, de maximum de randament, la care nu se putea ajunge prin practica empirică, ci prin metode moderne, științifice, temeinic asimilate de lucrători³².

Accelerarea civilizației economice a fost explicată prin contribuția tuturor categoriilor de industrie în strânsă relație cu documentarea, cu învățământul și cu știința. Încă din 1918, deci anul Marii Uniri, se precizase că încurajarea și călăuzirea ramurilor industriale spre o intensitate și o extensiune normală nu puteau avea loc decât pe baza complexului de factori materiali, financiari și umani, cu cucerirea definitivă a pozițiilor strategice pentru inginerii permanent legați de producție, socotită drept "cea mai indispensabilă și mai nobilă ocupație a așezărilor omenești"³³.

Concomitent s-a extins convingerea că o civilizație economică modernă nu putea avea loc fără a se repartiza fiecărei ocupații cel mai potrivit muncitor, ceea ce presupunea fixarea funcțiilor și delimitarea răspunderilor, în ideea că numărul agenților implicați devenea mai mic pentru aceeași cifră de fabricație când erau mai bine încadrați. Aceasta însemna selecționarea și pregătirea cadrelor în baza orientării profesionale, o activitate de care depindea reușita sau eșecul întreprinzătorilor.

De remarcat că, mai mult decât în trecut, după Marea Unire efortul în accelerarea civilizației economice prin industrializare a fost judecat, chiar precumpănitor, prin implicarea și exercitarea atributelor științei în alcătuirea de studii tehnice, sociale etc., în aprecierea lui C.D. Bușilă, de pildă, că numai astfel se înlesnea "buna îndrumare și raționala dezvoltare industrială în folosul

³¹ M. Manoilescu, *Refacerea economică prin exploatarea intensivă a petrolului*, București, 1923, p. 3.

³² Dr. Hurmuzescu, *Organizația științifică și industrială*, București, 1920, p. 7 - 8 și 18.

³³ Em. Al. Anastasiu, *Funcția inginerului și evoluția ei*, București, 1937, p. 5.

economiei naționale"³⁴. Ținând seama de situația privilegiată a statelor economice avansate, Dragomir Hurmuzescu a dovedit în 1920, deci imediat după Marea Unire imperioasă trebuința pentru români de a lega cât mai strâns industria de știință, știut fiind că numai în atare chip se putea lupta cu succes pe piața mondială³⁵.

Alți contemporani, convingși că imperativul de a se produce mult, bine și ieftin nu era posibil în lipsa studiilor amănunțite asupra fiecărui element constitutiv în procesul de producție, au învederat că, fără o cercetare prealabilă, științificește efectuată, orice măsură, oricât de bine intenționată ar fi, risca să nu-și atingă scopul.

Pentru civilizația industrială românească știința era de o necesitate "de prim ordin" și prin aceea că, pe de o parte, trebuia compensată lipsa unei îndelungate experiențe și a unui personal calificat care frâneau producția de calitate, iar pe de altă parte, că, în condițiile de acerbă concurență pe piața mondială, nu se putea lupta cu succes cu metode și mentalități învechite, fără imaginație fecundă, controlată în permanență de logica științifică și de practică³⁶.

Afară de aceasta, fiecare ramură industrială, având probleme aparte, cerea soluții deosebite, posibile prin constituirea de comisii speciale capabile să studieze nu numai condițiile generale de creștere a producției, ci și cele proprii care, adesea, erau mai anevoioase. Meritorie rămâne propunerea de alcătuirea din timp a unor monografii și studii care, punând în lumină situația de la noi, să pledeze pentru eficiență și calitate.

Problema a fost considerată pe jumătate rezolvată dacă fiecare știa *ce, cât și cu ce preț* se putea vinde și cumpăra în condițiile în care standardizarea ocupa poziții tot mai înalte pe piața mondială, ceea ce însemna ca toate compartimentele vieții economice (aprovizionarea, depozitarea, controlul, evidența, evitarea risipei, onorarea comenzilor etc.) să fie supuse unor comandamente moderne de conducere și de execuție³⁷.

³⁴ C.D. Bușilă, *Îndrumarea industriei naționale*, în AES, I, 1918, 4, p. 7.

³⁵ Dr. Hurmuzescu, *op. cit.*, p. 15.

³⁶ P. P. Dulfu, *Știință și industrie*, în "Buletinul Uniunii Generale a Industriașilor din România", VII, 1928, 9-10, p. 285 ; E. Bădărău, *Rolul fizicienilor în industria modernă*, în VR, XXX, 1938, 3, p. 107.

³⁷ I. Saizu, *Modernizarea României contemporane (perioada interbelică)*. Pas și împas, București, 1991, p. 189 - 190.

Dar accelerarea civilizației economice chema în prima linie a preocupărilor și alte activități. Problema transporturilor, îmbrățișată în formă modernă de statele industrializate, devenise cu atât mai imperativă pentru România cu cât, prin actul de la 1 Decembrie 1918, și-a sporit patrimoniul. Accelerarea civilizației economice nu putea avea loc, în consecință, fără ca în atare domeniu să se depună eforturi în trei mari direcții: refacerea capacității de trafic și orientarea rețelei către noile sensuri de circulație, odată cu schimbarea pozițiilor geopolitice la finele primei conflagrații mondiale; unificarea administrativă și tehnică și constituirea fiecărui mijloc de transport într-o unitate organică sub raport economic; organizarea traficului pe baze moderne, strategice și politice, potrivit nevoilor statului național unitar³⁸.

Cele trei mari direcții se impuneau a fi tratate cu maximă seriozitate și aceasta întrucât în perioada de după Marea Unire care s-a caracterizat printr-un efort de refacere și de diversificare a activităților economice, statul a urmat cu precădere politica tradițională în sectorul transporturi, concentrând principala atenție asupra căilor ferate, deținătoare de mari avantaje în procesul de valorificare a potențialului material și uman.

Toți factorii politici și științifici - fapt semnificativ - au judecat atunci că totul se putea rezolva numai prin organizarea și intensificarea mijloacelor de comunicație pe baze moderne, bine administrate, sigure și ieftine, prin completarea rețelei după noi criterii tehnice, cu linii duble directe între toate provinciile, rectificare și dublarea vechilor trasee subordonate politicii de a facilita accesul produselor spre Dunăre și Marea Neagră și de a satisface interesele strategice, completarea parcului de locomotive și vagoane cu unități perfecționate³⁹.

Interesul s-a vădit, dar cu ponderi diferite, și pentru celelalte compartimente din sectorul transporturi: traficul pe apă care, pe plan intern, să determine înființarea unei rețele complete și organice de căi de navigație și canale, folositoare pentru transporturi, dar și cu avantaje pentru irigații și obținerea forței motrice, iar pe plan extern, să impună ca Dunărea și gurile ei să fie puse și menținute în cea mai bună stare de navigabilitate, spre a atrage cât mai mult traficul, act posibil fie executând toate îmbunătățirile cerute de știință și tehnică pe porțiunea ce curge pe teritoriul românesc, fie

³⁸ *Ibidem*, p. 191 - 192.

³⁹ *Ibidem*, p. 192.

obligând și ajutând pe coriverani să facă același lucru, noi - scria Gr. Antipa - trebuind să avem la Dunăre nu numai o politică defensivă, ci și una de inițiativă, constructivă, pașnică și energică⁴⁰; traficul aerian, cu folos nemăsurat pentru economie și apărarea națională, impunându-se ca "la avântul pe care civilizațiunea ce trăim l-a dezlănțuit în omenire, sub imboldul progreselor aviațiunii, să fim și noi părtași, nu subjugati"⁴¹; transportul prin conducte, întrucât acesta prezenta mari avantaje (lesnicios, costul de patru ori mai mic, flux continuu, cheltuieli minime de întreținere și de administrație, siguranță); traficul rutier, care reclama nu doar refacerea și completarea rețelei, ci modernizarea șoselelor prin transformarea lor în vederea circulației intense și fără întrerupere pe tot timpul anului, fixarea de noi sisteme de șoseluire care să corespundă varietății vehiculelor și dezvoltării tracțiunii mecanice, totul cerând înlăturarea politicii acordării creditelor "cu lingurița", căci, "înainte de toate, chestiunea drumurilor este o chestiune de bani"⁴².

Ca expresie a civilizației economice, comerțul a fost invitat după Marea Unire să se supună, simultan cu toate compartimentele, comandamentelor modernismului. Disputa a antrenat toți factorii, dar într-un ritm mai lent comparativ cu alte sectoare. Dacă la nivelul organizațiilor politice criteriile de dinamizare a comerțului au derivat din doctrină și din ideologie, elementul modern fiind cu totul palid, oamenii de știință au revendicat imediat după 1 Decembrie 1918, organizarea creditului ca o condiție esențială a comerțului, restructurarea burselor de produse și de efecte, clasarea mărfurilor după categorii pentru a stabili "tipuri" sau "genuri", conform uzanțelor internaționale și aceasta întrucât dintre toate ramurile de activitate economică, schimburile de produse "leagă popoarele mai mult între dânsele și dovedește că omenirea în toată întregimea ei formează o unitate organică, cu o viață proprie"⁴³.

Ca indicator esențial al civilizației exprimată prin progres în condițiile refacerii capacităților de producție și ale diversificării dezvoltării a fost înțeles volumul importului, care nu trebuia să atingă nivelul antebelic, ca și interesul statului de a echilibra

⁴⁰ Gr. Antipa, *Chestiunea Dunării*, București, s.a., p. 37.

⁴¹ V. Rudeanu, *Inaugurarea primelor linii aeriene naționale*, în "Aeronautica", I, 1926, 2, p. 3.

⁴² N. Hoiescu, *În ce măsură se pune pentru România problema șoselelor moderne*, Cluj, 1928, p. 4.

⁴³ Gr. Antipa, *Problemele evoluției poporului român...*, p. 333-334.

bugetul prin intensificarea exportului, ceea ce a îngăduit în curând înregistrarea de excedente, cu excepția anilor agricoli slabi 1925 și 1928.

Trona convingerea că o știință a muncii în industrie se cuvenea să aibă drept corespondent o operațiune similară în comerț. Problemele care se puneau într-o întreprindere comercială (*ce*, prin *cine*, *cui* să se vândă și *cum* să fie finanțată consumația) trebuiau rezolvate științific, ca parte componentă a ceea ce era necesar pentru înlăturarea dificultăților, nemaifiind lăsate spre soluționare spiritului practic nativ.

De aici, argumentul că latura civilizatoare în sectorul comercial atârna de o sumă impresionantă de factori colaterali (cunoașterea gustului consumatorului, reclama metodică, organizarea transporturilor, creditarea sectorului, politica prețurilor, sprijinul moral acordat de stat prin oficiile comerciale, atașajii comerciali, camerele de comerț, legea antrepozitelor, participarea la expoziții internaționale etc.) care trebuiau mobilizați pentru a crea un adevărat renume produselor naționale.

În alți termeni, caracterul civilizator al defacerii reclama în interiorul sectorului și în afara lui componente materiale, financiare și morale, inclusiv schimbarea radicală a mentalităților, pornind, chiar din faza aprovizionării și a prelucrării, cu o acțiune energetică reprimatoare față de tranzacțiile ilicite. Totul se cuvenea subsumat convingerii exprimate de unii specialiști că nu putea exista comerț civilizată fără artă și știință, că activitatea respectivă în condiții moderne se putea desfășura numai prin cunoștințe științifice, că, în fine, comerțul constituia un barometru al gradului de civilizație și de cultură⁴⁴.

Privind comerțul după sferele sale, specialiștii au remarcat că gradul de civilizație, mai ales în localitățile mici, a "mers" destul de lent, evident și în faptul că, în timp ce la orașe exista o tendință de specializare a magazinelor, la sate acestea aveau un caracter, oarecum, universal. Pe de alta, contemporanii au subliniat cu justete că era nevoie "nu numai de o observare minuțioasă a comerțului nostru exterior, dar și de o *stimulare* și *îndrumare* a exportului"⁴⁵, în care scop au și propus înființarea unui institut de export ca un prețios auxiliar în furnizarea de informații utile.

⁴⁴ P. Drăgănescu - Brateș, *Comerțul, știința și arta*, în "Revista generală de comerț și contabilitate", XXIII, 1934, 4, p. 332.

⁴⁵ G. Ioanițiu, *Organizarea comerțului exterior*, în BIER, VIII, 1929, 9-10, p. 528.

M. Manoilescu a pus accent în civilizația economică în sectorul comerț pe elementele teoriei valorii și ale plus valorii spre a demonstra neechivalența schimburilor internaționale și exploatarea statelor agricole de către cele industriale. În atare scop trebuia abandonat efortul de a găsi debușuri ieftine pentru cerealele românești, cu a căror contravaloare să se achiziționeze mărfurile scumpe ale Occidentului, și impus efortul de a descoperi acele piețe lesne de aflat "dacă îmbunătățești calitatea și dacă reduci prețurile"⁴⁶.

Înțelegând că accelerarea civilizației economice după Marea Unire era puternic împiedicată de fenomenul inflaționist, factorii politico-științifici s-au angajat într-o dispută de durată pentru soluționarea modernă a problemelor sectorului financiar. Partidele au înscris în programele lor o serie de prevederi care, deși diferite, veneau în atingere cu criteriile sugerate de oamenii de știință. Cum orice soluție începea cu moneda și cu rezolvarea ei, o literatură bogată a fost dată la iveală.

Pentru remediere - se știe - s-au propus trei soluții, în conformitate cu acelea care circulau și pe plan european: revalorizarea leului, adică ridicarea valorii lui până la cuantumul de aur existent înainte de război; circulația paralelă, ceea ce semnifică înființarea pe lângă moneda timpului a alteia convertibilă în aur, care urma să "lucreze" alături de leul vechi, dar fără o legătură cu acesta; devalorizarea, adică stabilizarea monedei prin convertibilitatea ei la un curs nou, inferior celui legal, însă apropiat de nivelul determinat de deprecierea monetară.

În atare problemă, partidele s-au divizat: soluția revalorizării, care aducea avantaje substanțiale marelui capital, a fost susținută cu precădere de P.N.L., convins că îmbunătățirea nivelului de trai și ridicarea valorii leului se puteau produce numai când finanțele statului și producția erau restabilite, rezolvare considerată utopică în condițiile grele de după război; a doua soluție, apreciată drept cea mai dăunătoare din punct de vedere tehnic și practic, nu a obținut nici un aderent; în schimb, stabilizarea a polarizat toate forțele politice neliberale, însuși cabinetul Brătianu, spre sfârșitul mandatului 1922 - 1926, abandonând soluția revalorizării și aliniindu-se cu factori politici care au cerut stabilizarea monetară, limitând-o la început numai la schimburile cu străinătatea⁴⁷.

⁴⁶ M. Manoilescu, *Autarhia spirituală*, în AES, XVII, 1934, 7-9, p. 16.

⁴⁷ I. Saizu, *Politica economică a României între 1922 și 1928*, București, 1981, p. 161.

Pentru accentuarea civilizației economice în strânsă legătură cu moneda, partidele politice s-au pronunțat, tot diferit, pentru modificarea regimului B.N.R. La unele organizații, o asemenea manifestare a purtat doar vestimentație etică. Cea mai înaintată poziție în această direcție a avut-o atunci, după Marea Unire, Partidul Țărănesc, care, în 1919, a propus etatizarea B.N.R., punând-o în situația de a nu fi dependentă față de guverne, partide sau organizații financiare private⁴⁸.

Civilizația economică la nivel financiar se reflectă și în modul în care a fost apreciat raportul între capitalul național și cel străin în procesul valorificării avuțiilor și a forței de muncă. Se știe că, după 1 Decembrie 1918, burghezia liberală, mai puternică decât în perioada antebelică, a redeclanșat curentul de opinie pentru tranșarea în favoarea sa a relației cu capitalul străin, ceea ce a pus-o în opoziție cu opinia altor factori politici și științifici, adepți ale "porților deschise" sau a colaborării loiale, necondiționate⁴⁹.

Criteriul civilizației în raportul respectiv a fost judecat - fapt deosebit de semnificativ - prin eficiența obținută în două direcții: al oportunității întăririi capacității capitalului național; al acceptării finanței externe în cadrul unui program care să satisfacă interesele și demnitatea României. Dacă prima direcție apăsa puternic pe pârghia nevoii dezvoltării prin forțe proprii a potențialului material și uman, mărturisind un puternic sentiment de încredere în capacitățile națiunii pe toate planurile pentru o dezvoltare complexă și integrală, a doua orientare avea în vedere crearea posibilităților acumulărilor interne, ceea ce, altfel spus, însemna ca înlesnirile acordate capitalului străin să fie bine cântărite și răsplătite pe măsura contribuției aduse la dezvoltarea economiei naționale. În al doilea caz, încă din 1919 se ceruse ca participarea capitalului străin să aibă loc sub controlul statului într-o proporție determinată și pe baza unui program de lucru, în strânsă colaborare cu mijloacele financiare interne, fără a urmări alt scop decât al rentabilității oneste.

În condițiile grele de după război, chemarea finanței externe era inevitabilă, necesitate susținută chiar în programul P.N.L., în care se preciza că "prin noi înșine" nu înlătură, ci, dimpotrivă, dorește colaborarea în "raporturi de cinstită și frățească conlucrare, iar nu legături de asupraire sau de acaparare primejdioase

⁴⁸ "Țara nouă", 7 octombrie 1919.

⁴⁹ Gh. Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale până la 1929*, Iași, 1981, p. 82-99; I. Saizu, *op. cit.*, p. 38-55.

suveranității naționale care ar lăsa poporul român sărac într-una din cele mai binecuvântate țări ale Europei"⁵⁰.

Esența problemei conduitei față de capitalul străin, ca pârgie utilă în civilizația economică românească nu s-a rezumat - simplist - la alternativă; dezacordul între factorii politici și științifici a intervenit "numai în legătură cu *rolul și gradul de colaborare* ce trebuia admis și *regimul* care urma să fie aplicat capitalurilor străine"⁵¹.

Așadar, după Marea Unire s-a acordat o deosebită atenție pentru ca, în raport de structura avuțiilor și a forței de muncă, să se aplice o asemenea politică încât accelerarea civilizației economice să rezulte ca un imperativ cu sens ireversibil, punând în evidență aspirația legitimă a României spre progres, bunăstare, cultură și conviețuire pașnică pe o planetă abia ieșită dintr-o convulsie și intrată într-un demaraj necrutător.

LA GRANDE UNION ET L' IMPERATIF DE L' ACCELERATION DE LA CIVILISATION ECONOMIQUE

RÉSUMÉ

Après avoir réalisé la Grande Union, l'impératif de l'accélération de la civilisation économique, entre autres priorités, s'avérait être tout à fait pressant pour la Roumanie. Le pays a été dirigé vers un idéal constructif - par excellence, culturel et civilisateur - par essence, productif - par but. Tout en analysant la manière dont la théorie est devenue pratique, nous attirons l'attention sur le fait que l'accélération de la civilisation économique a été comprise et jugée pas seulement comme un tout, mais aussi par compartiments. Par conséquent, nous avons relevé l'aspiration légitime de la Roumanie vers le progrès, la prospérité, la culture et les relations paisibles en une époque où les effets de la première Guerre mondiale étaient pleinement ressentis.

⁵⁰ "Viitorul", 1 decembrie 1918.

⁵¹ Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 84.